

**НАЦИОНАЛНА СПОРТНА АКАДЕМИЯ
„ВАСИЛ ЛЕВСКИ“**

КАТЕДРА „ ТЕОРИЯ НА СПОРТА“

РОВЕНА ЕЛМАЗИ

АВТОРЕФЕРАТ

**УПРАВЛЕНИЕ НА СИСТЕМАТА ЗА СЕЛЕКЦИЯ
И КОНТРОЛ НА ПОДГОТОВКАТА НА 10–12-ГОДИШНИ
БАСКЕТБОЛИСТИ В АЛБАНИЯ**

**ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА
И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“,**

**област на висшето образование. 7. Здравеопазване и спорт,
професионално направление 7.6 Спорт, докторска програма
„Теория и методология на спортната наука“**

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
ПРОФ. ДАНИЕЛА ДАШЕВА, ДН**

СОФИЯ 2021

НАЦИОНАЛНА СПОРТНА АКАДЕМИЯ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“

КАТЕДРА „ ТЕОРИЯ НА СПОРТА“

РОВЕНА ЕЛМАЗИ

АВТОРЕФЕРАТ

**УПРАВЛЕНИЕ НА СИСТЕМАТА
ЗА СЕЛЕКЦИЯ И КОНТРОЛ НА
ПОДГОТОВКАТА НА 10–12-ГОДИШНИ
БАСКЕТБОЛИСТИ В АЛБАНИЯ**

**ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА
СТЕПЕН „ДОКТОР“,**

**област на висшето образование. 7. Здравеопазване и спорт,
професионално направление 7.6 Спорт, докторска
програма „Теория и методология на спортната наука“**

**НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:
ПРОФ. ДАНИЕЛА ДАШЕВА, ДН**

Официални рецензенти:

**Проф. Людмил Петров, доктор
Доц. Христо Андонов, доктор**

София, 2021

Дисертацията съдържа 245 стандартни страници. Включва 5 фигури, 37 таблици, 36 графики и 9 приложения (анкетните карти от проучването (5), тестовите показатели (25), инструментариума и процедурите по тестването, резултатите от теста на КМО и Бартлет, разрешение на родителите, Министерство на образованието, спорта и младежта и разрешение на Комисаря по правото на информация и защита на личните данни). Библиографската справка е съставена от 286 литературни източника. Дисертационният труд е апробиран, обсъден и насочен за официална защита на заседание на катедра „Теория на спорта“ при НСА „Васил Левски“.

Публичната защита на дисертацията ще се състои на 23 юни 2021 г. от 14 ч. В зала А3 на НСА «Васил Левски».

УВОД

При всеки отделен случай, значението на спорта, се определя от прилаганите управленски стратегии. Регулирането на спортните отношения се извършва от държавните агенции и местните власти, от спортните организации с нестопанска цел, частните доставчици на спортни услуги, както и от редица други частни лица. Организационната ефективност и нивото на конкурентоспособност на спортните организации, включва създаването на вътрешна система за повишаване на участието в спорта, както и разработването на система за подбор и селекции на таланти като ключ за успех в елитния спорт, но също така и за оценка на качеството на тяхното управление.

Управлението на системата за подбор на таланти, включително и понятието „талант“ има богата история и датира от древността. Талантливите спортисти притежават умения и имат висок потенциал за развитие в бъдеще, разбира се и на организацията, която те представляват. Талантливите спортисти се представят по-добре от другите, имат способността да се адаптират към различни ситуации и те притежават основните умения на спортната организация, която те представляват. Управлението на системата за подбор на таланти има особено място в спортната литература, в академичните дебати, но също така се превърна и в предизвикателство за спортните организации и съответните структури на спорта.

Баскетболът е атрактивен спорт, който с всяка година се развива и днес се нарежда като най-популярният спорт в света. Съвсем ясно е, че предпоставка за високи резултати в съвременния баскетбол е именно своєвременното идентифициране на таланти. Качественото развитие на младите баскетболисти и дългосрочните стратегии и програми за подбор, както и методите на обучение, имат за цел да подготвят младите състезатели за

адаптация към високите изисквания на качествената подготовка и състезание. Научната информация за техните двигателни и функционални способности може да бъде ориентир за бъдещ подбор на млади спортисти за правилния спорт, а също и достигането на високо ниво. Баскетболът изисква спортистите да могат да координират и развиват двигателните си способности, основно скорост, заедно с техническите елементи. Една от целите на това проучване е талантливите бъдещи баскетболисти да бъдат насочени към специфична тренировъчна програма, която по-късно ще доведе до интензивното им развитие.

Това проучване има за цел, също така да разкрие и анализира факторите на успеха в спорта при младите спортисти, което несъмнено ще повиши и качеството на играта в отборните спортове, според стандартите на най-развитите в баскетбола страни.

РАЗДЕЛ ПЪРВИ

ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА И ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА

1.1. Постановка на проблема

Баскетболът е популярен спорт и една от най-старите лиги на Балканите е основана още в далечната 1946 г. Този спорт бързо се разраства в Албания и през 70-те години на миналия век, почти всеки град има свои собствени баскетболни съоръжения или игрища. През 1947 г., Албанската федерация по баскетбол (ABF), известна тогава като Спортна албанска федерация, става част от Международната федерация по баскетбол (FIBA), което е голямо постижение за новосъздадената федерация на една малка държава. ABF е сред първите 48 федерации, които се присъединяват към FIBA, като по този начин потвърждават популярността на този спорт в страната. През цялата си история, Албанската федерация по баскетбол доказва, че е пълноправен член на FIBA. В резултат на това, Албания е добре позната на международната спортна арена.

След краха на комунистическия режим, много клубове бяха разпуснати, тъй като много състезатели напуснаха Албания, за да играят в други страни. Участието беше сериозно редуцирано и популярността на този спорт падна до тревожни цифри. Предвид дългия и труден преход, заедно с редицата специфични проблеми, пред които е изправен този спорт през годините, е невъзможно да се направи точна оценка на баскетбола в Албания. Най-големият проблем на баскетбола, обаче в никакъв случай не е липсата на оценка и интерес към този спорт, а някои важни елементи на управлението като: организация, финансиране и липса на инфраструктура.

През последните две десетилетия отсъствието на внимание от страна на правителството при изготвяне на политики за развитието на спорта, по-специално недостиг на финансови средства и инфраструктурни обекти, доведе до огромен регрес в баскетбола. На практика Албания има шампионат по баскетбол, но качеството е слабо. От създаването на федерацията до 1990–1994 г. баскетболът със сигурност има най-добрите спортни параметри по отношение на конкурентоспособността или участието, качеството и резултатите. Няколко отбора, мъжки и женски, организирани във всички възрастови категории на ниво спортни клубове, имаха талантиви играчи, идващи от спортни класове, а организацията на пълноценно първенство помогна за забележителната конкурентоспособност и със сигурност добро качество на развитие тогава. За съжаление, баскетболът загуби магията си, не поради липса на таланти и желание на младежите да практикуват този спорт. Напротив, талантите са многобройни, но днес липсва консолидирана система за развитие на тези таланти, а също така липсва и подходяща рамка на обучение и особено, липсата на професионална организация на спортните клубове. Очевидно местната власт е изиграла отрицателна роля, като не е отделяла дължимото внимание на спорта и не е успяла да създаде проекти за развитие.

Баскетболът у нас е претърпял последиците от лошо управление в годините и това се отразява съвсем ясно на качеството на шампионата, броя на участващите отбори, нивото на играчите и липсата на първенство за всички възрастови групи, от минибаскетбол до успех в професионалния. В крайна сметка, нашите отбори не могат да се сравняват с балканските отбори от първа лига и дори нашият национален отбор, като отражение на първенството, е далеч от качеството, което изисква играта. Това са „звънци“ за окаяното положение на баскетбола у нас. Съседните страни са инвестирали значително в този спорт и баскетболът там е силно развит и конкурентноспособен. Мал-

ките съседни държави, като Република Северна Македония, Хърватия и Черна гора, са изразходвали милиони долари за изграждането на десетки баскетболни игрища.

Днес, в Албания има много малко професионални отбори, но голям брой аматьорски, които не са готови да влязат в професионалните лиги. Националните отбори преживяват криза и поради липсата на качествени състезатели.

1.2. Концептуални модели за идентифицирането на таланти

Разгледани са редица концептуални модели за идентифицирането на таланти. Тези модели, приемат, че таланта има многомерната природа, но се фокусират преди всичко върху онези качества, които улесняват или затрудняват представянето (напр. бързина). Голямото многообразие от проучвания, според Harter (1982, цитиран от Regnier, Salmela and Russell, 1993) е описано в литературата като „може би един от най-пълните модели за откриването на таланти“. Този модел предлага, първоначално да се идентифицират талантите на основата на обективни тестове за умения (ръст, скорост на бягане, издръжливост, координация, способност за реакция в различни игрови ситуации) като условието е, че откриването на таланти трябва да се основава на факторите, които определят изпълнението в състезателни условия. Необходимо е да се прави разлика между факторите на изпълнението и факторите за придобиването на умения.

1.3. Модели на управление на процеса на идентифицирането на таланти

Изграждането на модел е все по-често срещан подход при разработването на политики. Повечето национални стратегии

за развитие на спорта и представянето са представени под формата на модели, които определят най-важните характеристики, но от друга страна, могат да бъдат и критично оценени за тяхната съгласуваност, тяхната вътрешна последователност или други характеристики от интерес.

Модел на пирамидата. Моделът на пирамидата включва широка основа на участие като база за постигане на по-високи нива на ефективност във времето. Kirk and Gorely (2000) заявяват, че „пирамидалният модел на спортно развитие е застъпен и добре познат на мнозина. . . за продължаване на развитието на спорта”. Fisher and Borms (1990) съобщават, че „пирамидалната система на развитие е предпочитана от повечето страни“. Houlihan (2000) предполага, че пирамидалния модел съдържа много аспекти на политиките за развитие на спорта в Обединеното кралство, а Kirk, Brettschneider и Auld (2005) твърдят, че неговото въздействие може да се разглежда като ефективен модел на международно ниво и се предполага, че пирамидалния модел продължава да има все още силно влияние върху развитието на спортните политики.

Модел за развитие на таланти чрез физическото възпитание. Във Великобритания развитието на умения, както в образованието, така и в спорта отдавна е във фокуса на политическото внимание и интерес (Morley & Bailey, 2006; Bailey & Morley, 2004). Авторите предпочитат термина „модел“, за да опишат представянето в най-амбициозна теория, тъй като смятат, че процесът на развитие на таланти чрез физическото възпитание е все още в началото си.

Според Вомпра (1985), много източноевропейски страни разглеждат контролираната среда на спортно училище като модел за развитието на таланти, тъй като тези училища могат да предоставят на участниците най-добрите тренъори и спортни съоръжения. Съществува общ модел за идентифицирането и

развитието на таланти в страните от Източна Европа представен в три етапа:

Етап 1 е основна фаза на подбор. Това се случва в училище по време на уроците по физическо възпитание или в клубовете.

Етап 2 настъпва 18 месеца след първия етап и се определя като *предварителен етап на подбор*. Оценката се основава на фактори като напредък, наблюдаван при двигателните способности и тестове, специфични за дадения спорт, скорост на физическото развитие, психологически характеристики, биологична възраст и др. На този етап е обичайно децата да бъдат насочвани към определен спорт или спортна група.

Етап 3 е последната фаза на подбор, която настъпва около 3 или 4 години след етап 1 и се основава на фактори като стандарт, постигнат в определен спорт, скорост на напредък, двигателен капацитет, тестове и т.н. След като лицето бъде идентифицирано като притежаващо потенциален талант, може да му бъде предложено място в спортен интернат.

1.4. Управление на структурите на системата за подбор

Системата за управление на подбора (MSS) е интердисциплинарна изследователска област, която е тясно свързана с други области като генетика, физиология, двигателни способности, интелигентност, психология и др. Следователно MSS и контролът на подготовката могат да се разглеждат като сложна система, където тълкуването и оценката на ефективността на резултатите изисква институционално сътрудничество на експерти в няколко области:

- ✓ *Управлението.* Държавата има важна роля в развитието на спорта.

- ✓ *Спортните клубове.* Всички спортни клубове са собственост на държавните органи на централно или местно ниво.
- ✓ *Спортните ръководители.* Спортните ръководители координират всички управленски и бизнес дейности на екипа, който представляват.
- ✓ *Треньорите.* Успешните треньори организират тренировъчните занимания и разработват стратегии за развитие на състезателите в технико-тактическо отношение.
- ✓ *Преподавателите по физическо възпитание.* Въпреки че спортът е по-организиран от всякога, той не е само спорт в училище.
- ✓ *Родителите.* Семейството е първата точка от социализацията в спорта и в обществото.

1.5. Етапи на идентифициране и развитие на талантите

Идентифицирането на таланти и намирането на най-ефективния и най-ефикасен подход е сложна задача, чийто напредък е обект на внимание от години. Традиционните процедури за идентифицирането на таланти са категоризирани от много автори като „естествен подбор“ (напр. Вомра, 1994, 1999) и обикновено идентифицирането е насочено към лица, които са били част от даден спорт. За тези, които не са изиграли все още перфектния си мач, подобряването на представянето е бавно, тъй като обучението трябва да им позволи да преодолеят недостатъците.

- 1. Откриване на таланти.** Програмите за откриването и идентифицирането на таланти трябва не само да определят подходящите психологически, двигателни и физиологични характеристики, но също така трябва да бъдат и

ефективни при идентифициране на таланти, които имат способности да се развиват.

- 2. Идентифициране на таланти.** Процесът на идентифициране разчита на стимулираща, предизвикателна и разкриваща среда, чрез която могат лесно да се проявят различните способности на децата, една от най-простите, но най-подходящи стратегии за идентифициране.
- 3. Развитие на таланта.** Въпреки че има много статии, които идентифицират анатомични, неврологични, мускулни и хормонални промени по време на детството и юношеството, Harre (1982) и Norris and Smith (2002) посочват, че днес използването на тази информация от практикуващите за повишаване на спортните им постижения е оскъдна.
- 4. Подбор на таланти.** Процедурата за подбор се основава на оценка на способностите, произтичащи от практическото участие в спорта, както и на педагогически наблюдения, контролни тестове и физиологични и психологически изследвания.

1.6. Критерии за подбор в баскетбола

Идентифицирането на баскетболните таланти е свързано не само с началото на организираната баскетболна тренировка, но също така представлява и непрекъсната дейност в различни възрасти и състезателни нива. Това означава, че процесът на подбор в баскетбола трябва да се извършва на няколко нива (Trunić & Mladenović, 2014):

1. Първоначален подбор в началото на организираната тренировка по баскетбол (7–8 години; минибаскетбол).
2. Подбор на 12-годишна възраст (състезателна възраст при младите баскетболисти).

3. Селекция на 14-годишна възраст (състезателна възраст).
4. Селекция на 16-годишна възраст с въвеждане на критерии за позиция в играта.
5. Селекция на 18-годишна възраст с акцент върху критериите на международните стандарти.

1.7. Специфика на развитието на младите спортисти

Спортните резултати трябва да се разглеждат като концентриран израз и функция на многогодишно целенасочено организирано спортно обучение (Hadjev & Dasheva, 2011). То включва:

- ✓ Биологична динамика на младите хора.
- ✓ Антропометрични фактори и функционални способности, необходими за баскетбола.
- ✓ Анаеробни и аеробни възможности.
- ✓ Мускулни характеристики.
- ✓ Психологически характеристики на баскетболистите.
- ✓ Социологически аспекти.

РАЗДЕЛ ВТОРИ

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

2.1. Цел на изследването

Основната цел на това изследване е анализ и оценка на предизвикателствата и възможностите за развитие на баскетбола в Албания. Въз основа на анкетните карти, попълнени от целевите групи на изследването, могат да се осигурят възможности за по-добро разпределяне на ресурсите, да бъдат по-гъвкави, свързани с организацията на трениорите и с опита в обучението като по този начин ще се изгради модел за идентифицирането и развитието на талантите. Изследването се основава на експериментални данни. Те включват събиране на данни от представителите на всяка конкретна изследвана група, за да се провери или отхвърли формулираната хипотеза/и и да се отговори на въпроса за състоянието на дадено явление във връзка с една или повече променливи величини (Mugenda & Mugenda, 2003). Също така, да се оценят механизмите и начините за идентифицирането и развитието на таланти в Албания на базата на мнението и отношението на състезателите, баскетболните трениори и учителите по физическо възпитание.

2.2. Анализът в това изследване се основава на следните два подхода:

- Описателни методи, които са използвани за определяне на латентните връзки, при данните за спортна подготовка на 10–12-годишни баскетболисти, за по-добро вникване в характеристиките на представянето и успеха на спортистите.

- Методи за прогнозиране, които са използвани за изграждането на модели, които описват важни аспекти на управлението на системата за подбор на таланти, или предвиждат тенденциите на развитие на младия баскетболист в бъдеще.

2.3 Значение на изследването

Албанските баскетболни отбори/треньори са изправени пред различни проблеми за решаване – мониторинг на развитието на състезателите, определянето на показатели, които влияят на тяхното представяне и разработването на модели, които да гарантират успеха (обучение, по-нататъшно развитие и т.н.). Резултатите от това проучване могат да бъдат полезни за: учителите по физическо възпитание; треньорите, баскетболистите; управляващи органи и Албанската федерация по баскетбол, както и ръководителите на спорта в страната. Прегледът на литературата посочва липсата на подробни, изчерпателни проучвания за управление на системата за подбор в спорта у нас.

На тази основа вярвам, че проучването с прилагането на описателни и прогностични подходи може да помогне за решаване на проблемите, отнасящи се до идентифицирането на таланти и развитието на баскетбола у нас.

Не съществуват предишни проучвания, които едновременно да анализират физическото развитие, основните двигателни способности, както и специфичните спортни умения на подрастващи баскетболисти, както и изследвания върху разликите между степента на подготовка на учениците и на тези практикуващи баскетбол. Следователно, това проучване, също така, има за цел да изследва влиянието на физическото развитие, основните двигателни качества и специфичните спортно-технически умения върху развитието в сравнителен аспект между ученици и практикуващи баскетбол.

2.4. Изследователски въпроси

Изследването „Управление на системата за подбор и контрол на подготовката на 10–12-годишни баскетболисти Албания“, има за цел да проучи предизвикателствата и трудностите, пред които са изправени всички заинтересовани страни, част от баскетбола в Албания, свързани с управлението на системата за подбор, идентифициране на таланти и контрол на физическо развитие и спортна подготовка на 10–12-годишни баскетболисти. Събраните данни от това проучване, ще покажат пълната картина на баскетбола в Албания, за да се осигури възможност за инициативи за определяне на критерии за подбор и за подходящо решаване на възникнали проблеми, все още не решени на национално ниво.

Детайлните цели на изследването и изследователските въпроси са както следва:

Цел 1: Анализ на честотата на отговорите в анкетните карти, проведени във връзка с развитието на баскетбола в Албания.

Цел 2: Измерване и разработване на модел за идентифициране, подбор и развитие на таланти в баскетбола.

2.5. Хипотези

Методите за идентифициране и развитие на таланти са изследователски инструменти за изследване и като такива позволяват дефинирането, а по-късно проверка на хипотезите на изследването. Двете основни хипотези, които ще бъдат проверени в това изследване, са:

H1. Прогнозните методи за управление на подбора на таланти са ефективни за разработване на модели, които предвиждат успеха в спорта, както и спортните тенденции в бъдеще.

H2. Методите за контрол и обучение на спортистите са ефективни при определянето на антропометрични характеристики, физически качества, технико-тактически елементи, определящи за представянето и успеха на спортиста.

2.6. Стратегия на проучването

Основната цел на получените експериментални резултати е да потвърдят, дали моделът, представен в дисертационния труд, може да даде логични отговори за състоянието на спортната система на Албания (централна, местна и федерация, треньори и учители по физическо възпитание). Извеждането на модели ще даде възможност за откриване и интерпретиране на информация от системата, както и за прогнозиране на бъдещите спортни успехи на баскетболистите и на отборите в Албания. Експерименталните резултати ще позволят да се изгради „рамка“ за анализ на данни за млади баскетболисти, която ще послужи за контрол и логична „обратна връзка“. Целевата група на това проучване се състои от:

- 119 треньори по баскетбол;
- 93 мениджъри по баскетбол;
- 200 учители по физическо възпитание; и
- 1051 ученици на възраст 10-12 години - 641 ученици и 410 млади баскетболисти.

Анкетната карта, предназначена за мениджърите и треньорите по баскетбол, има за цел да открие, дефинира и идентифицира как протича процесът на селекция на таланти при деца от най-ранна възраст на основата на специфични за баскетбола критерии, за по нататъшно пълноценно протичане на многогодишната спортна подготовката. Анкетната карта включва както отворени, така и затворени въпроси с многократен избор. Тестовата батерия при младите баскетболисти включва показатели за физическо развитие, за установяване на нивото на специфичната физическа подготовка и за установяване на нивото на специфични технически умения. В зависимост от информацията, която предоставят, показателите са разделени в групи, както следва:

- За антропометрия – 5 показатели (от 1–5);

- За специална физическа подготовка – 10 показатели (от 6 до 15);
- За специална техническа подготовка – 10 показатели (от 15 до 25).

2.7. Инструменти на изследването

За реализация на дисертационния труд „Управление на системата за селекция и контрол на подготовката на 10–12-годишни баскетболисти в Албания“ са използвани следните анкетни карти от:

- Треньори по баскетбол.
- Баскетболни администратори.
- Учители по физическо възпитание.
- Ученици на възраст между 10-12 години.

Учениците бяха тествани по шест подпоказателя – гъвкавост, бързина, ловкост, издръжливост и сила на базата на EUROFIT тестова батерия. EUROFIT е стандартизирана тестова батерия, създадена от Съвета на Европа (1983) за ученици и прилагана в много европейски училища от 1988 г. до сега. Тя е изградена по такъв начин, който позволява провеждането на тестирането в рамките на 35-40 минути, като се използва много просто оборудване. Също така бяха използвани тестове и от ААНPERD Basketball Skill Test.

За физическо развитие и двигателна годност използваните тестове са следните:

1. Ръст (H).
2. Тегло (W).
3. Индекс на телесна маса (BMI).
4. Дължина долен крайник.
5. Дължина горен крайник.

В допълнение бяха използвани и някои допълнителни тестове като:

1. Гръдна обиколка – пауза.
2. Дихателна разлика – вдишване.
3. Коремни преси (SUP).
4. Наклон напред (Flexibility).
5. Скок на дължина от място(SBJ).
6. Вертикален скок (VJ).
7. Набирания (PU).
8. 30 m спринт бързина (30mST).
9. Шатъл рън (совалка) 112 m (SHR).
10. Хвърляне на малка плътна топка.

За технически баскетболни умения бяха използвани следните тестове:

1. Придвижване в защита.
2. Дрибъл между стойки.
3. Дрибъл – скорост.
4. Подаване.
5. Осморки с дрибъл.
6. Стрелба в движение – време.
7. Стрелба в движение – брой.
8. Стрелба в движение – коефициент.
9. Стрелба от място.
10. Наказателни удари.

Всеки един от инструментите на изследването е подробно описан в следващия раздел, придружен с анализ на тяхната надеждност. Тестът, който е използван за измерване на надеждността и вътрешната съгласуваност на инструментите, е алфа коефициентът на Cronbach. Стойностите на този коефициент варират от нула до 1, където $r = 0,3-0,6$ се счита за добра надеждност, а $r = 0,6$ или по-висок се счита за висока надеждност (Agresti, 2002). Преди да се извърши анализът на надеждността на използваните инструменти, беше извършен факторен ана-

лиз, който се използва основно за анализ на дисперсията между зависимите променливи, при по-малък брой наблюдавани променливи (латентни признаци). Основната причина за избора на този метод беше да се определи дали броят на измерванията или променливите може да бъде редуциран за някой от използваните инструменти. Стойността на КМО (KaiserMeyer-Olkin) и тестът на Бартлет са използвани за проверка на нивото на значимост и за нивото на свързаност по двойки на променливите на даден инструмент. Стойностите на КМО варират от 0 до 1, където нула показва, че моделите на корелация не са компактни и следователно факторният анализ не предоставя отделни и надеждни фактори, докато стойност, близка до 1, показва, че моделите на корелация са сравнително компактни и следователно се очаква факторният анализ да даде различни и надеждни фактори (Malhotra & Dash, 2010).

2.8. Треньори по баскетбол

Анализът на отговорите показва валидност при измерване на тренировъчния опит, идентификацията и критериите за подбор на състезатели и механизма за развитие на талантите. **Таблица 1** показва стойностите на КМО и Bartlett, както и факторните тегла за всеки въпрос във въпросника, за да се получи информация за механизмите и критериите, които се използват за подбор на млади баскетболисти, които са част от отборите, които имат тренировъчен процес. Факторните тегла за този въпросник варират от 0,660 до 0,947. Стойността на КМО за въпросника на баскетболните тренировъци е 0,425, което се приема за добро ниво и могат да се анализират факторите/променливите от проучването. Тестът на Бартлет показва, че променливите във въпросника на тренировъците по баскетбол имат значителна корелация помежду си и следователно могат да бъдат групирани (p стойността е 0,00, което е по-малко от необходимото ниво на значи-

мост от 0,05). Получената информация показва, че големината на анкетната карта на треньорите по баскетбол, съобразно броя на изследваните ($N = 119$) е подходяща за факторен анализ и може да бъде анализирана и валидирана за доказване на една от хипотезите на това проучване.

2.9. Баскетболни администратори

На **таблица 1** са представени стойностите на КМО и Bartlett, както и факторните тегла за всеки въпрос във въпросника, предназначени да се получи информация за подготовката на треньорите, техните умения за подбор на спортисти, критериите, които използват, инструментариума и нормативите. Факторните тегла варират от 0,609 до 0,908. Стойността на КМО за въпросника на администраторите по баскетбол е 0,459, което се счита за приемливо, и е подходящо да се анализират факторите/променливите в проучването. Тестът на Бартлет показва, че променливите във въпросника на администраторите по баскетбол имат значителна корелация между тях и следователно могат да бъдат групирани (p стойността е 0,00, което е по-малко от необходимото ниво на значимост от 0,05). Получената информация показва, че големината на анкетната карта на администраторите по баскетбол, съобразно броя на изследваните ($N = 93$) и данните на този инструмент са подходящи за факторен анализ и могат да бъдат анализирани за проверка и валидиране на една от хипотезите на това проучване.

2.10. Учители по физическо възпитание

Таблица 1 показва стойностите на КМО и Bartlett, както и факторните тегла за всеки един въпрос във въпросника, предназначен да се получи информация за начините на идентифициране на таланти, факторите и влиянието върху подбора на таланти, съ-

образно училищната образователна програма по физическо възпитание. Факторните тегла за този въпросник варират от 0,609 до 0,853. Стойността на КМО за въпросника на учителите по физическо възпитание е 0,497, което се счита за добро, от което може да се заключи, че е подходящо да се анализират факторите / променливите в проучването. Тестът на Бартлет показва, че променливите във въпросника за учителите по физическо възпитание имат значителна корелация между тях и следователно могат да бъдат групирани (p стойността е 0,00, което е по-малко от целевото ниво на значимост от 0,05). Получената информация показва, че големината на анкетната карта на учителите по физическо възпитание, съобразно броя на изследваните ($N = 200$) и данните на този инструмент са подходящи за факторен анализ и могат да бъдат анализирани за проверка и валидиране на една от хипотезите на това проучване.

Таблица 2.1. Надеждност на използвания инструментариум (коефициенти)

Инструмент или въпросник	Брой променливи (N)	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items
Треньори по баскетбол	26	0.697	0.689
Баскетболни администратори	18	0.793	0.743
Учители по физическо възпитание	41	0.770	0.796
Ученици на възраст 10–12 години	16	0.720	0.701
Общ брой	101	0.745	0.732

2.11. Ученици на възраст 10–12 години

Таблица 1 показва стойностите на КМО и Bartlett, както и факторните тегла за всеки един въпрос във въпросника, предназначен да се получи информация за адаптацията към мини баскетбол. Факторните тегла за този въпросник варират от 0,659 до 0,726. Стойността на КМО за учениците на възраст между 10 и 12 години е 0,648, което се счита за много добро, от което може да се заключи, че е подходящо да се анализират факторите/променливите в проучването. Тестът на Бартлет показва, че променливите за учениците на възраст между 10 и 12 години имат значителна корелация между тях и следователно могат да бъдат групирани (p стойността е 0,00, което е по-малко от целевото ниво на значимост от 0,05). Получената информация показва, че големината на анкетната карта за учениците, съобразно броя на изследваните ($N = 1051$) и данните на този инструмент са подходящи за факторен анализ и могат да бъдат анализирани за проверка и валидиране на една от хипотезите на това проучване.

2.12. Анализ на надеждността на скалите, използвани в инструментите за изследване

Всеки от инструментите, описани в горния раздел, беше анализиран за ниво на надеждност и вътрешна съгласуваност чрез алфа коефициента на Cronbach. Стойностите на този коефициент варират от нула до 1, където $r = 0,3-0,6$ се счита за надежден, $r = 0,6$ или по-голям се счита за много надежден (Agresti, 2002). Структурата на инструментите е съставена по такъв начин, че да се получат отговори на понятия, които образуват променлива. Следващата **таблица 1** показва коефициентите на надеждност въз основа на данните от това проучване.

Най-малка е стойността на Cronbach's Alpha по отношение на въпросника при баскетболни тренинзи – 0,697, т.е. по-висока от препоръчаното ниво от .60. По принцип, колкото по-висока

е тази стойност, толкова повече твърдения в скалата измерват един и същи признак и толкова по-достоверна е скалата като инструмент. Най-висока е стойността на Cronbach's Alpha е при баскетболните администратори – 0,793.

В заключение можем да кажем, че стойностите на Cronbach's Alpha за всички използвани в това проучване инструменти/въпросници са по-високи от 0,60 и по този начин е гарантирана валидността на резултатите от проучването.

2.13. Анализ на данните

Данните са обработени чрез статистически пакет SPSS 22. Основните описателни статистически данни като проценти, средни стойности и стандартно отклонение за антропометричните показатели и тези за двигателна годност бяха изчислени, за да се характеризира извадка в това изследване. Приложени са и тестове за определяне на разликата между две извадки, за да се установи дали съществува статистически достоверна разлика при изследваните показатели. Р-стойност ($<0,005$) е използвана за определяне на степента на значимост на тестовете в тестовата батерия. За определяне на BMI е използвана методологията на П. Слънчев и др. (1982) за 10,11 и 12-годишни ученици (таблица 2).

Таблица 2.2. (по П. Слънчев и др., 1982)

Възраст	Под нормата	Нормално	Над нормата	Затлъстяване
10 г.	Под 14,9 kg/m ²	14,9-19,2 kg/m ²	19,3-22,8 kg/m ²	Над 22,8 kg/m ²
11 г.	Под 15,8 kg/m ²	15,8-20,4 kg/m ²	20,5-23,4 kg/m ²	Над 23,4 kg/m ²
12 г.	Под 16,7 kg/m ²	16,7 -21,6 kg/m ²	21,7-26,4 kg/m ²	Над 26,4 kg/m ²

ГЛАВА ТРЕТА

АНАЛИЗ НА ДАННИТЕ

Първата цел на това проучване е да се анализира честотата на отговорите във въпросниците във връзка с развитието на баскетбола в Албания. Тази цел е постигната чрез използването на описателната статистика (вариационен и честотен анализ) без да се подкрепят хипотези, а се основава на фактически констатации от анализа на отговорите, получени чрез въпросниците, попълнени от всички изследвани групи, обяснени в методологията. Тази цел предвижда:

- Идентифициране съществуващите методи и критерии, използвани за подбор и селекция на таланти в Албания.
- Идентифицирана на източниците на съществуващите предизвикателства в процеса на подбор и селекция на таланти в Албания.
- Извеждане на основните фактори, които възпрепятстват този процес в Албания.
- Как трябва да се възстанови системата, за да намерите възможното решение за минимизирането на предизвикателствата при подбора и селекцията на таланти.
- Проучване на приноса на държавните органи, семейството и други заинтересовани страни в процеса на подбор и селекция и развитието на таланти.
- Проучване на степента на успех при баскетболисти.
- Проверка на знанията на учителите по физическо възпитание и на треньорите за процеса на идентифицирането на таланти спортисти.

3.1. Учители по физическо възпитание

Въпросникът е съставен от 30 въпроса в седем основни раздела: Стандарт и насоки за физическо възпитание, Доброволческа служба, Сътрудничество с родители, Тестове, използвани в училище, Учебни резултати, Сътрудничество на учителите по физическо възпитание с треньорите и Обучението на учителите по физическо възпитание. На този въпросник са отговорили 200 учители по физическо възпитание от различни градове на Албания. Анализирани са 7-те най-важни за решаване въпроси, които са представени на **графика 3.1**.

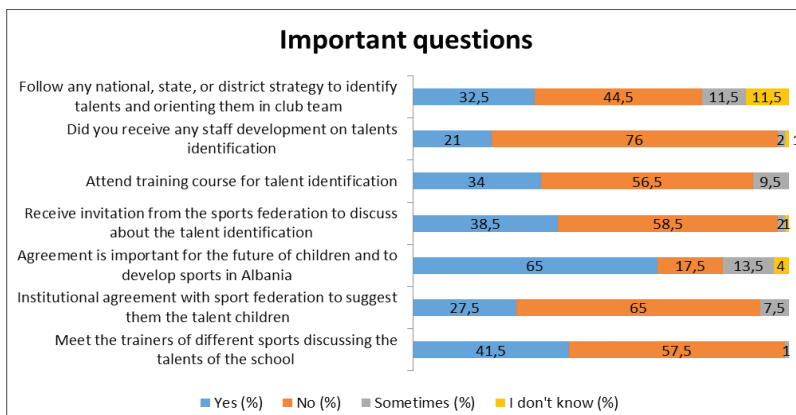
3.2. Баскетболни треньори

Въпросникът за баскетболните треньори има само три основни раздела: Опит на треньора, Идентификация и критерии за подбор на спортисти и механизъм за развитие на талантите. На този въпросник са отговорили 119 треньори от различни градове на Албания. На **графика 3.2** са представени отговорите на 6-те по-важни въпроса, насочени към сътрудничеството на треньорите с учителите по физическо възпитание. На въпроса „Считате ли, че това сътрудничество е важно за Вашия екип“? – 73,9% или 88 от треньорите са съгласни с това твърдение.

3.3. Баскетболни администратори

Въпросникът за баскетболните администратори съдържа 24 въпроса в пет основни раздела: Лични данни, Треньорски знания и умения за подбор на спортисти, Критерии за селекция в спортния клуб и стратегия за идентифициране и подбор на таланти, Инструменти и норми, използвани в този процес. На

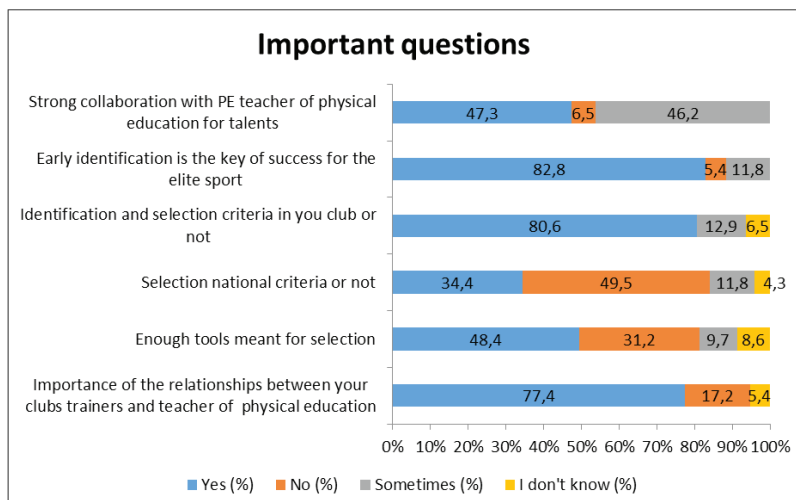
този въпросник са отговорили 93 администратори по баскетбол от различни градове на Албания. На **графика 3.3** са представени отговорите на 6-те по-важни въпроса. На въпроса „Ранната идентификация ключ ли е към успеха в елитния спорт“ – 82,8% или 77 от администраторите са съгласни с това твърдение.

Графика 3.1. Най-важни въпроси за решаване, насочени към учителите по физическо възпитание (%)

Графика 3.2. Най-важни въпроси за решаване, насочени към треньорите по баскетбол (%)

Графика 3.3. Най-важни въпроси за решаване, насочени към администраторите по баскетбол (%)

3.4. Състояние на антропометричните признаци и двигателните способности при 10–12-годишни ученици в Албания

На таблица 3.1 са представени резултатите от тестовата батерия Eurofit на учениците от началните и средните училища на Албания по възрастови групи.

В таблица 3.2 са представени резултатите за двигателна дееспособност на учениците от началното и средното училище на възраст 10–12 години от селските и от градските райони, получени чрез тестовата батерия Eurofit. В тестирането са участвали 641 ученици, от които 298 момичета и 343 момчета, 357, които живеят в градските райони и 284 в селските райони.

Таблица 3.1. Резултати от тестова батерия Eurofit на учениците от началните и средните училища на Албания по възрастови групи

Показатели	10 години	11 години	12 години
	n=220	n=270	n=151
	X+-SD	X+-SD	X+-SD
Ръст (cm)	145.65+-7.3	148.57+-8.7	152.97+-7.3
Тегло (kg)	39.96+-9.4	41.96+-10.6	44.04+-9.8
ВМІ (%)	17.53+-3.5	17.31+-3.6	17.27+-3.8
Коремни преси (30 s/бр.)	10.89+-5.2	10.99+-5.9	12.24+-5.7
Набирания (30 s/бр.)	8.80+-6.1	9.71+-6.9	11.62+-7
Наклон напред(cm)	11.20+-7.7	11.16+-8.5	11.93+-7.7
30 m спринт	6.05+-0.58	6.02+-0.53	5.90+-0.48
Шатъл рън 112 m	22.86+-2.3	22.66+-2	22.39+-2.1
Вертикален отскок (cm)	21.89+-6.5	22.98+-5.7	24.15+-5.3
Дълъг скок от място (cm)	140.67+-16.5	141.29+-18.1	144.36+-18.3

Източник: Собствени изчисления на автора

3.5. Физическо развитие, основни двигателни способности и технически умения при учениците и спортистите

Резултатите от вариационния анализ (средно $\pm$ стандартно отклонение) в сравнителен аспект между двете измервания за показателите: ръст, тегло, ВМІ, дължина на долен крайник, дължина на горен крайник и гръдни обиколки са представени на **таблица 3.3**. Средната стойност на ВМІ Тест 1 за спортистите е 17,80 kg/m² и стандартно отклонение – 2,93, докато при учениците е 17,76 kg/m² и стандартно отклонение 3,46. Средната стойност за ВМІ тест 2 за спортистите е 19,37 kg/m² и стандартно отклонение 2,59, докато за учениците е 18,94 kg/m² и стандартно отклонение 3,53.

Таблица 3.2. Eurofit резултати на учениците от началното и средното училище от селските и градските райони на Албания

Показатели	Градове			Села		
	10 години n=125 X+-SD	11 години n=154 X+-SD	12 години n=61 X+-SD	10 години n=95 X+-SD	11 години n=116 X+-SD	12 години n=90 X+-SD
Ръст (cm)	145.84+-6.9	149.64+7.5	153.6+6.36	145.40+-7.9	147.15+-9.9	152.54+-7.9
Тегло (kg)	42.09+-10.2	43.91+10.2	46.64+-10.51	37.16+-7.6	39.35+-10.67	42.28+-8.9
ВМІ (kg/m²)	17.84+-3.8	17.40+-3.9	18.23+-3.75	17.14+-2.9	17.21+-3.15	16.62+-3.7
Коремни преси (30 s/бр.)	8.53+-3.7	8.80+-5.4	9.97+-4.97	13.99+-5.3	13.89+-5.16	13.78+-5.7
Набирания (30 s/бр.)	5.58+-3.5	6.36+-4.4	8.93+-5.54	13.04+-6.1	14.16+-7.04	13.46+-7.3
Наклон напред (cm)	8.55+-6.9	9.78+-9.0	8.75+-8.60	14.69+-7.5	12.98+-7.46	14.08+-6.12
30 m спринт	6.24+-0.62	6.22+-0.54	6.03+-0.52	5.81+-0.40	5.75+-0.38	5.81+-0.42
Шагъл рън 112 m	23.49+-2.34	23.28+-2.0	22.83+-2.46	22.02+-1.8	21.84+-1.60	22.10+-1.68
Вертикален отскок (cm)	20.92+-6.05	21.40+-5.4	22.08+-5.90	23.17+-6.8	22.10+-1.68	25.54+-4.37
Дълъг скок от място (cm)	135.17+15.6	134.83+17.3	139.46+-18.25	147.92+-14.7	149.85+-15.4	147.68+-17.7

Източник: Собствени изчисления на автора

Таблица 3.3 Показатели за физическо развитие
(първо и второ измерване)

Показатели	ученици/баскетболисти					
	Баскетболисти – N=410		Ученици – N=641		Общо - N=1051	
	Mean	S	Mean	S	Mean	S
ВМІ Тест 1	17.80	2.93	17.76	3.446	17.76	3.446
ВМІ Тест 2	19.37	2.59	18.94	3.529	18.94	3.529
Горен крайник Тест 1	90.24	3.44	85.69	7.217	85.69	7.217
Горен крайник Тест 2	91.22	3.59	86.28	7.891	86.28	7.891
Долен крайник Тест 1	68.32	4.73	61.56	8.703	61.56	8.703
Долен крайник Тест 2	69.37	5.97	70.35	205.12	70.35	205.12
Гръдна обиколка пауза – Тест 1	77.72	8.26	77.00	8.23	77.00	8.23
Гръдна обиколка пауза – Тест 2	78.37	9.60	77.91	7.80	77.91	7.80
Дихателна разлика – Тест 1	82.05	8.13	81.07	7.72	81.07	7.72
Дихателна разлика – Тест 2	82.96	8.17	81.89	7.92	81.89	7.92
Ръст Тест 1	156	7	149	8	152	9
Ръст Тест 2	157.7	7.9	150.8	8.4	153.5	8.8
Тегло Тест 1	46	8	42	10	43	10
Тегло Тест 2	48	8	44	10	45	10

Източник: Собствени изчисления на автора

На следващата **таблица 3.4** са представени резултатите от вариационния анализ (средна $\pm$ стандартно отклонение) в сравнителен аспект от двете измервания за двигателните тестове от батерията Еврофит.

Средната стойност на Тест наклон напред 1 за спортистите е 18,36 cm и стандартно отклонение 5,18, докато за учениците

е 11,32 cm и стандартно отклонение 7,97. Средната стойност на наклон напред Тест 2 за баскетболистите е 19,41cm и стандартно отклонение 5,10, докато за учениците е 12,29 cm и стандартно отклонение 7,53.

Таблица 3.4. Вариационен анализ на тестовете за двигателни способности от Еврофит за двете измервания

Показатели	ученици/баскетболисти					
	Баскетболисти N=410		Ученици – N=641		Общо – N=1051	
	Mean	S	Mean	S	Mean	S
Наклон напред Тест 1	18.36	5.18	11.32	7.97	14.06	7.82
Наклон напред Тест 2	19.41	5.10	12.29	7.53	15.07	7.54
Спринт 30m Тест 1	5.73	.54	6.09	2.04	5.95	1.66
Спринт 30mТест 2	5.68	.58	6.00	2.07	5.87	1.67
Шатъл рън 112m Тест 1	21.44	1.36	32.70	146.28	28.31	114.34
Шатъл рън 112m Тест 2	21.24	1.56	26.08	84.73	24.20	66.21
Набирания Тест 1	15.38	4.87	9.41	5.68	9.41	5.68
Набирания Тест 2	16.59	4.82	10.12	5.36	10.12	5.36
Вертикален скок Тест 1	27.21	3.43	22.97	5.78	24.63	5.41
Вертикален скок Тест 2	28.29	3.71	23.85	5.61	25.58	5.41
Дълъг скок от място Тест 1	158.72	7.33	141.76	17.63	148.38	16.70
Дълъг скок от място Тест 2	160.93	10.35	143.36	18.78	150.21	18.18
Коремни преси Тест 1	19.02	4.33	11.31	5.420	14.32	6.27
Коремни преси Тест 2	20.14	4.23	12.60	7.975	15.55	7.70
Хвърляне на малка плътна топка Тест 1	337.87	33.84	281.47	59.07	303.48	57.71
Хвърляне на малка плътна топка Тест 2	341.28	35.60	286.49	142.49	307.86	116.55

Източник: Собствени изчисления на автора

На **таблица 3.5** са представени резултатите от вариационния анализ (средна $\pm$ стандартно отклонение) в сравнителен аспект от двете измервания за техническите умения.

Таблица 3.5. *Вариационен анализ на тестовете за технически умения за двете измервания*

Ученици/баскетболисти						
Показатели	Баскетболисти N=410		Ученици – N=641		Общо N=1051	
	Mean	S	Mean	S	Mean	S
Придвижване в защита Тест 1	19,75	1,81	20,78	1,47	20,38	1,69
Придвижване в защита Тест 2	19,69	1,81	20,83	1,71	20,38	1,84
Дрибъл между стойки Тест 1	19,85	1,74	22,38	3,38	21,39	3,11
Дрибъл между стойки Тест 2	19,81	1,82	22,31	3,53	21,33	3,22
Дрибъл за време Тест 1	16,98	2,24	16,86	2,74	16,91	2,56
Дрибъл за време Тест 2	16,90	2,14	16,84	2,85	16,86	2,59
Подаване Тест 1	19,69	4,57	4,90	3,62	10,67	8,26
Подаване Тест 2	20,83	4,43	6,11	3,23	11,85	8,10
Осморки с дрибъл Test1	21,64	2,82	27,89	3,30	25,45	4,36
Осморки с дрибъл Test2	21,56	2,79	27,92	4,09	25,44	4,78
Стрелба в движение – време Тест 1	22,92	3,94	25,49	5,23	24,49	4,93
Стрелба в движение – време Тест 2	22,61	2,66	25,72	7,89	24,50	6,56
Стрелба в движение – брой Тест 1	13,20	2,78	9,28	2,83	10,81	3,40
Стрелба в движение – брой Тест 2	14,33	2,68	9,71	2,67	11,51	3,50
Стрелба в движение – коеф. Тест 1	5,39	1,96	2,86	1,98	3,84	2,33
Стрелба в движение – коеф. Тест 2	6,49	1,86	3,62	1,70	4,74	2,25
Стрелба от място Тест 1	4,59	1,45	2,41	1,84	3,26	2,00
Стрелба от място Тест 2	5,74	1,39	3,26	1,64	4,23	1,97
Наказателни удари Тест 1	5,52	1,67	2,36	1,80	3,59	2,33
Наказателни удари Тест 2	6,55	1,64	3,03	1,94	4,49	2,52

Източник: Собствени изчисления на автора

Коефициентът на корелация на Пийърсън е използван за определянето на зависимости между антропометричните признаци и възрастта, и между антропометричните признаци и показателите за физическа годност. Приетото ниво на значимост е $p < 0,05$. Според Cohen практическото значение на зависимостите е в границите между:

- 0,10 и 0,29 има слаба корелация между променливите;
- 0,30 и 0,49 има умерено силна корелация между променливите;
- 0,50 и 1 има силна корелация между променливите.

Тестът за зависими извадки е използван за сравняване на две извадки, формирани от едни и същи изследвани лица, за установяване на статистически достоверни разлики между показателите при две изследвания. Хипотезите насочени към втората цел на изследването са както следва:

$H_0: \mu_1 - \mu_2 = 0$ („разликата между зависимите извадки за ръста е равна на 0“)

$H_a: \mu_1 - \mu_2 \neq 0$ („разликата между зависимите извадки за ръста не е 0“)

Софтуерът на SPSS за зависими извадки предлага три таблици:

- Статистика за зависими извадки, която е описателната статистика за всички двойки – средна стойност, размер на извадката, стандартно отклонение и стандартна грешка;
- Корелационни коефициенти чрез предварително зададено равнище на значимост α и двустранна критична област за всяка двойка въведени променливи;
- Тест за зависими извадки, който показва резултатите за статистическата достоверност на разликите (**Таблица 3.6**).

Таблица 3.6. *Обобщена таблица за теста за зависими извадки*

Показатели	r	Sig.	Mean	t	Sig.
Ръст (cm)	0.926	0.000	(2.0)	(19.0)	0.000
Тегло (kg)	0.977	0.000	(2.1)	(32.7)	0.000
ВМІ (kg/m ²)	0.792	0.000	(1.3)	(20.3)	0.000
Дължина долен крайник	0.901	0.000	(0.7)	(7.9)	0.000
Дължина горен крайник	0.000	0.999	(5.8)	(1.2)	0.244
Набирания	0.978	0.000	(0.9)	(22.8)	0.000
Гръдна обиколка - пауза	0.873	0.000	(0.8)	(6.1)	0.000
Гр. обиколка – дихателна разлика	0.969	0.000	(0.9)	(13.8)	0.000
Наклон напред	0.950	0.000	(1.0)	(13.4)	0.000
Спринт 30 m	0.081	0.009	0.1	1.3	0.209
Совалка 112m	0.576	0.000	4.1	1.4	0.155
Вертикален скок	0.966	0.000	(1.0)	(21.9)	0.000
Дълъг скок от място	0.902	0.000	(1.8)	(7.6)	0.000
Хвърляне на плътна топкаallTest1	0.506	0.000	(4.4)	(1.4)	0.158
Придвижване в защита	0.054	0.082	4.2	1.4	0.158
Коремни преси	0.760	0.000	(1.2)	(7.9)	0.000
Дрибъл между стойки	0.016	0.613	(21.1)	(1.0)	0.314
Дрибъл - време	0.922	0.000	0.0	1.3	0.181
Подаване	0.447	0.000	(2.0)	(8.2)	0.000
Осморки с дрибъл	0.923	0.000	0.0	0.2	0.835
Стрелба в движение- време	0.623	0.000	(0.0)	(0.1)	0.933
Стрелба в движение - брой	0.941	0.000	(0.7)	(19.1)	0.000
Стрелба в движение - коеф	0.834	0.000	(0.9)	(22.0)	0.000
Стрелба от място	0.836	0.000	(1.0)	(27.6)	0.000
Наказателни удари	0.771	0.000	(0.8)	(15.5)	0.000

Източник: Собствени изчисления на автора

В лилаво са показани всички тестове, които не корелират помежду си като дължина на горен крайник, спринт 30 m, придвижване в защита и дрибъл между стойки. В зелено са маркирани всички тестове, при които отсъства статистически достоверна разлика в средните стойности: совалка 112 m, хвърляне на плътна топка, дрибъл – спринт, осморки с дрибъл и стрелба в движение (време).

По отношение на ръста, се наблюдава следното:

- Положителна, почти функционална корелационна зависимост между тест 1 и тест 2 ($r = 0,926$, $p < 0,001$).
- Статистически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 18,95$, $p < 0,001$).
- При второто измерване изследваните ученици са с 2,0 cm по-високи от първото изследване (95% CI [1,8-2,2]).

По отношение на теглото резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително функционално ($r = 0,977$, $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 32,7$, $p < 0,001$).
- При второто измерване изследваните ученици са с 2,1 kg по-тежки от първото (95% CI [2,0-2,2]).

По отношение на BMI се вижда, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително силно ($r = 0.792$, $p < 0.001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 20,3$, $p < 0,001$).
- При второто измерване изследваните ученици са с 1,3 kg/m² по-висок BMI от първото (95% CI [1,2-1,4]).

По отношение на дължината на долните крайници резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително високо ($r = 0,901$, $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 7,9$, $p < 0,001$).
- При второто измерване изследваните ученици са с 0,7 cm по-дълги долни крайници от първото ($t_{1050} = 7,9$, $p < 0,001$).

По отношение на набиранията, резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително функционално ($r = 0,978$, $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1049} = 22,8$, $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици правят 0,9 бр. набирания повече от първото (95% CI [0,8–1,0]).

По отношение на гръдна обиколка пауза резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително силно ($r = 0,873$, $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 6.1$ $p < 0.001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат 0,8 cm гръдна обиколка повече в сравнение с първото (95% CI [0,5–1,1]).

По отношение на дихателната разлика, резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително почти функционално ($r = 0,969$, $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 13,8$ $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 0,9 cm в сравнение с първото (95% CI [0,7–1,0]).

По отношение на гъвкавостта (наклон напред), резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително почти функционално ($r = 0,950$, $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 13,4$ $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 2,0 cm в сравнение с първото изследване ($t_{1050} = 13,4$ $p < 0,001$).

По отношение на вертикалния скок резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително почти функционално ($r = 0,966$, $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 21,4$ $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 1 cm в сравнение с първото (95% CI [0,9–1,0]).

По отношение на скок на дължина от място резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително високо ($r = 0,902$, $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 7,6$ $p < 0,001$).

- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 1,8 cm в сравнение с първото (95% CI [1.4–2.3]).

По отношение на коремните преси резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително значително ($r = 0,760$ $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 7,9$ $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 1,2 бр. в сравнение с първото (95% CI [0.9–1.5]).

По отношение на подаването, резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително ($r = 0,447$ $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1049} = 8,2$ $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 2 бр. в сравнение с първото (95% CI [1,5–2,4]).

По отношение на стрелбата в движение – брой, резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително почти функционално ($r = 0,941$ $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 19,1$ $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 0,7 бр. в сравнение с първото (95% CI [0.6–0.8]).

По отношение на стрелба в движение – коефициент резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително високо ($r = 0,834$ $p < 0,001$).

- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 22,0$ $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 0,9% в сравнение с първото (95% CI [0,8–1,0]).

По отношение на стрелбата от място резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително високо ($r = 0,836$ $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{1050} = 27,6$ $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 1бр. в сравнение с първото (95% CI [0,9–1,0]).

По отношение наказателните удари, резултатите показват, че:

- Резултатите от първото и второто изследване корелират положително значимо ($r = 0,771$ $p < 0,001$).
- Налице е статически достоверна разлика в средните стойности между първото и второто изследване ($t_{991} = 15,5$ $p < 0,001$).
- При второто измерване, изследваните ученици имат разлика от 0,8 бр. в сравнение с първото (95% CI [0,7–0,9]).

3.10. Регресионен анализ

За всеки измерен показател, са изчислени разликите за всеки един от учениците и спортистите. В регресионните уравнения, променливата спортист, е зависимата променлива.

Специалната физическа подготовка включва 10 показатели (разликите от резултатите от тестовете):

- Разлика „набирания“.

- Разлика „гръдна обиколка – пауза“ .
- Разлика „дихателна разлика“.
- Разлика „вертикален скок“.
- Разлика „30 m спринт“.
- Разлика „совалка 112 m“.
- Разлика „скок на височина“.
- Разлика „скок дължина от място“.
- Разлика „хвърляне на плътна топка“.
- Разлика „коремни преси“.

Специалната техническа подготовка също включва 10 показатели (разликите от резултатите от тестовете):

- Разлика „придвижване в защита“ .
- Разлика „дрибъл между стойки“.
- Разлика „дрибъл спринт“.
- Разлика „подаване“.
- Разлика „осморки с дрибъл“.
- Разлика „стрелба в движение – време“.
- Разлика „стрелба в движение – брой“.
- Разлика „стрелба в движение – коефициент“.
- Разлика „стрелба от място“.

Разлика „наказателни удари.

Показателите за специална физическа подготовка и специална техническа подготовка са независими променливи.

Показателите в уравнението на **Таблица 3.7** показват приноса на всяка една независима променлива към модела, както и нейната статистическа значимост.

В таблицата, с показателите в уравнението, са представени и коефициентите, стандартната грешка, коефициентът на Wold, степени на свобода, р-стойностите и експоненциалният коефициент (познат като коефициент за сила на ефекта). Статистическата значимост на теста е в колона „Sig.“. От резултати можем да установим, че разликата при набирания ($p = 0.000$), разлика-

Таблица 3.7. Приносът на всяка независима променлива към модела и неговата статистическа значимост

	B	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B)
Разлика набирания	0.514	0.093	30.794	0	1.672
Разлика гръдна обиколка - пауза	-0.005	0.018	0.067	0.795	0.995
Разлика дихателна разлика	0.017	0.035	0.246	0.62	1.017
Разлика вертикален скок	0.012	0.031	0.140	0.708	1.012
Разлика 30 m спринт	0.024	0.030	0.659	0.417	1.024
Разлика совалка 112 m	0.002	0.003	0.383	0.536	1.002
Разлика скок на височина	0.083	0.052	2.546	0.111	1.086
Разлика скок дължина от място	0.013	0.010	1.674	0.196	1.013
Разлика хвърляне на плътна топка	0.000	0.001	0.091	0.763	1
Разлика придвижване в защита	0.002	0.008	0.073	0.787	1.002
Разлика коремна преса	-0.017	0.017	1.014	0.314	0.983
Разлика Дрибъл между стойки	-0.010	0.019	0.267	0.605	0.99
Разлика дрибъл спринт	0.017	0.077	0.046	0.83	1.017
Разлика подаване	-0.039	0.047	0.676	0.411	0.962
Осморки с дрибъл	-0.004	0.047	0.007	0.933	0.996
Разлика стрелба в движение - време	-2.202	0.475	21.463	0	0.111
Разлика стрелба в движение - брой	0.730	0.090	65.249	0	2.074
Разлика стрелба в движение - коефициент	0.090	0.063	2.037	0.153	1.094
Разлика стрелба от място	0.207	0.073	7.933	0.005	1.229
Разлика наказателни удари	0.105	0.057	3.367	0.067	1.111
Constant	-2.007	0.204	97.211	0	0.134

та при стрелба в движение – време ($p = 0.000$), разликата при стрелба в движение – брой ($p = 0.000$) и разликата при стрелба от място ($p = 0.005$) са включени статистически значимо към модела/прогнозата, докато останалите показатели не са статистически значими. От таблицата се вижда, също така, че:

- Коефициентът, определящ разликите в теста за набиране при спортистите (категория „да“) е 1,672 пъти по-голям от този на учениците.
- Коефициентът, определящ разликите в стрелбата в движение за време при спортистите (категория „да“) е 0,111 пъти по-висок от този на учениците.
- Коефициентът за разликите в стрелбата за време при спортистите (категория „да“) е 2,074 пъти по-висок от този на учениците.
- Коефициентът за разликите в стрелба от място при състезателите (категория „да“) е 1,229 пъти по-висок от този на учениците.

РАЗДЕЛ ЧЕТВЪРТИ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ

4.1 Заключение

В Албания отборите/треньорите по баскетбол се сблъскват с различни проблеми и предизвикателства, свързани с наблюдението върху развитието на състезателите, определянето на факторите, които влияят върху тяхното представяне и моделите, които гарантират успех в обучението. Управлението на системата за подбор е процес, който все още е в началото и изследването в тази област може да послужи като база за определяне на „рамка“ на развитие в албанския контекст. Данните от Eurofit тестова батерия показват съществени разлики при учениците от различните възрасти, но най-съществени в двигателното развитие са тези между учениците от селските и градските райони. Това е важен факт не само за нивото на подготовка на учениците, но може да служи и като основа за идентифицирането на таланти, като ги подкрепя и ориентира към спортове, които са най-подходящи за тях въз основа на техните физически и двигателни специфики.

Всеки държавен механизъм за подкрепа и подпомагане на талантите, които живеят в селските райони, и които биха могли да бъдат потенциал за спортното развитие на Албания, е с добавена стойност. Това трябва да бъде приоритетна грижа на албанската държава, а именно да подкрепя морално и финансово талантливите ученици от селските райони, като същевременно признава и факта, че бедността е налице и се изразява количествено в показателите за доходите на глава от населението и в способността

на хората да отговорят на основните нужди за препитание.

Въз основа на констатациите от настоящото изследване може да се твърди, че са налице разлики между изследваните ученици и спортисти на базата на установените статистически значими разлики между резултатите от първия тест и тези от втория тест за всички компоненти, включени в тестовата батерия.

От резултатите от изследването става ясно, че предимството на спортистите баскетболисти е в повишаване на нивото на физическата подготовка и на техническите елементи между първия тест и втория тест, предимство, което показва, че честотата на тренировките и времето за упражняване са от съществено значение за повишаване на нивото на представяне. По-конкретно е доказано, че в специфична за даден спорт среда, основните двигателни умения могат да разграничат децата с потенциал за спортен успех. Това е така, защото общите (основите) двигателни умения са в основата на развитието на специфичните спортни умения, които са необходими за бъдещите спортни успехи.

В допълнение, баскетболните треньори трябва да приемат техническите елементи, свързани с основните двигателни умения, като съществен инструмент, който определя нивото на изпълнение. По този начин интегрирането на обективни тестове в оценката на основните двигателни умения е оправдано, тъй като това ще предотврати неправилните преценки от страна на треньора. Следователно процедурите за тестване трябва да се разширяват само чрез обективни измервания на двигателните способности на баскетболистите и обективни тестове за оценка на техническите им възможности. В този случай може да се използват за подбор на деца, с основна цел да се идентифицират таланти в баскетбола, както и онези, които имат неправи-

лен модел на изпълнение и се налага повече внимание за предотвратяване на слаби резултати в бъдеще време.

4.2 Препоръки

Управителните органи и Албанската федерация трябва да положат усилия да:

1. Подобрят качеството на урока по физическо възпитание като предпоставка за бъдещото спортно развитие.
2. Направят предложение за допълнително стимулиране на учителите по физическо възпитание за популяризирането на спорта като подчертават неговото значение за подобряване на качеството на живот.
3. Подобрят сътрудничеството и участието на родителите в учебния процес и постоянна информираност за състоянието и напредъка на техните деца.
4. Изградят механизъм за идентифицирането на таланти като се знае, че училището е основният източник за попълването на отборите с елитни спортисти.
5. Създадат държавен механизъм за морална и финансова подкрепа на талантливите ученици, които живеят в селските райони, и които са потенциал за спортното развитие на Албания.
6. Насърчават учителите по физическо възпитание да си сътрудничат с треньорите на отборите, за да ориентират талантливите ученици към съответния спорт или спортна дисциплина.
7. Оценяват учебните постижения чрез тестване на ученици като оценката на физическата подготовка трябва да стане част от качествена програма за физическо възпитание и стратегия за преподаване.

8. Албанската федерация трябва да положи усилия да организира ефективно своите човешките ресурси и да предостави материали на клубовете за: подобряване на качеството на дейностите; предлагане на нови начини за повишаване на качеството на баскетболистите чрез обучения и квалификация на треньорите по категории; дистанционно наблюдение на спортните асоциации/клубове за оценка на тренировъчните курсове и тяхното съдържание; оценка на треньорите и изграждането на модели на спортисти и треньори; оценка на напредъка и ефективността на обучението с цел препоръчване на най-подходящата техника за всеки отделен случай и т.н.
9. Точността на решенията на треньорите относно идентифицирането и избора на бъдещи таланти е от решаващо значение и е изключително важна задача и трябва да бъде последователна и достоверна. Трябва да се положат усилия за повишаване на доверието към треньора чрез установяване на механизми за контрол на основните му умения.
10. Идентифициране на талантлив спортнисти от най-ранна детска възраст да бъде част от стратегиите на клубовете и сътрудничеството с учителите по физическо възпитание, което от своя страна ще осигури таланти на отборите за бъдещи спортни успехи. Оценката на индивидуалния път на развитие на таланта се формира от сложното взаимодействие между уменията и образователните фактори.
11. Ръководителите на спортната системи трябва да се опитат да: определят необходимите параметри, за подобряване на ефективността на системата за подбор на таланти и да ги приспособят към потребителите; идентифицират и актуализират развитието на инфраструктурата; осигурят

спортни психолози като неразделна част от екипа, защото те могат да помогнат на спортистите да се подготвят за състезания, да подобрят ефективността на тренировките си, да се справят с трудностите, да се представят добре в състояние на стрес, да управляват очакванията, да поддържат увереност, да се справят с емоциите след трудности и грешки, както и за да постигнат по-висок спортен резултат.

Всички тези мерки от различните заинтересовани страни биха помогнали за правилното разпределение на отговорностите в спортната система и за развитието на нейната функционалност.

LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS IN RELATION TO THE TOPIC OF THE DISSERTATION

1. **Elmazi, R.** (2020). Anthropometric and physical skills development among students ages 10-12 years in Albania European Journal of Health and Science in Sports. Vol 7, No 1; pp. 14-19; <https://doi.org/10.33598/V7I120205>. ISSN 2313-3767.
2. **Elmazi, R.**, F. Muftari (2020). Fundamental Motor Skills in Identifying Differences in Performance level between Students and Athletes Ages 10-12 years. Journal of “Quality in Sport”, Vol 6, No 4; pp. 21-29; DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2020.023/>
<https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/QS/issue/view/1865>
e-ISSN 2450-3118.
3. **Elmazi, R.** (2021). Management of the talent identification and selection system in Albania. Annual of National Sports Academy “V. Levski”, Volume 2, pp.347-353.